

A FELVIDÉKI KISEBBSÉGI MAGYAR KÖNYVKIADÁS ÉS KÖZKÖNYVTÁRAK HÚSZ ESZTENDEJE.

Amikor 1919-ben a fővároshoz fűződő központi szálak megszakadtak, az irodalom is igyekezett az új viszonyok szabta kényszerűségben önálló életre berendezkedni.

A múltból fennmaradt három irodalmi kör: a kassai Kazinczy Társaság, a komáromi Jókai Kör és a pozsonyi Toldy Kör munkássága az első években teljesen megbénult a szükségessé vált alapszabálymódosítások körüli létfenntartási harcban. Működésük különben is csak a város területére szorítkozott, így nem volt országos jelentőségű.

Az első lépés egy irodalmi folyóirat megindításának és kifejlődésének követelménye volt. Egymásután indultak meg a különböző folyóiratok: Kassán az Új Élet, Kassai Hét, Pozsonyban a Tavasz, Tűz, Komáromban a Vagyunk, Lőcsén a Holnap és Galántán a Mátyusföldi Lapok. Sajnos ezek a kezdeményezések nem tudtak mélyebb gyökeret eresztetni, annak ellenére, hogy volt közöttük olyan, amelyik évekig élt. Nem tudott megszületni az állandó jellegű irodalmi, kritikai fórum.

1921-ben indul meg az Új Aurora c. almanach azzal a céllal, hogy összegyűjtse az írók reprezentatív alkotásait. Később ezt a többi utódállam magyar íróira is kiterjeszti, 1933-ban beszüntette megjelenését.

Magyar könyvek már az államfordulat első percétől kezdve változatlanul jelentek meg. Igaz, hogy az első három évben ez a könyvkiadás az író önálló munkája volt. Itt is, ott is jelentek meg magyar könyvek, tartalmukra nézve úgy a szépirodalom, mint a tudomány mezejéről, de rendszeres könyvkiadásról ebben az időben még szó sem lehetett. Ez volt a könyvkiadás hőskora, amely 1919—1922-ig tartott.

1925-ben megalakul Kassán a Kazinczy Társaság könyvterjesztő szervezete, a Könyvbarátok Társasága.

1930-ban gyökeres változás történik a könyvkiadásban, amennyiben a Társaságtól elválik a könyvkiadó vállalat és szövetségi alapon folytatja munkásságát. Megalakul a Kazinczy Könyv- és Lapkiadó Szövetkezet.

Az első évtizedben a Kazinczy Könyvkiadó mellett csak egy próbálkozás történik hasonló könyvkiadó vállalat létesítésére: 1927-ben Pozsonyban, az írók Kiadóvállalata címen, de négy regény és egy verseskötet kiadása után a vállalat megszűnik.

A második évtized a kifejlődés korszaka volt a kisebbségi magyar könyvkiadásban.

1932-ben megindul a Kazinczy Könyvkiadónak a könyvkiadás mellett a Magyar írás c. irodalmi, tudományos és kritikai folyóirata, amely 1937. év végéig jelenik meg.

1933. szeptemberében a Kazinczy Könyvkiadó elköltözik Kaszáról Tornaijára és annak vezetését teljesen Szent Ivány József képviselő, a magyar párt vezére veszi át.

Pozsonyban 1931-ben megalakul a Magyar Irodalmi Tudományos és Művészeti Társaság. 1933-ban a Társaság megindítja a Magyar Figyelő című folyóiratot, amely az 1935. év végéig jelenik meg, öt könyvalakú kötetben. 1936-ban a Társaság a könyvkiadást is megindítja, de a tervezett 12 kötetből csak 9 kötet jelenik meg és az egész könyvkiadás deficittel zárul.

1935-ben Nyitrán Dallos István szerkesztő vezetése mellett megkezdí működését a Hid Könyvkiadóvállalat. Kiadványai között jelent meg 1936—37-ben a négy kötetes Szlovenszkói Magyar írók Antológiája. Ez az egyetlen könyvkiadó, mely a mai időkben is folytatja könyvkiadói tevékenységét Szlovákiában.

1937-ben megalakult Pozsonyban az Eugen Prager Könyvkiadó munkája s ez két év alatt közel hatvan kötetet hoz ki, főleg angol, francia, cseh, szlovák és német írók munkáinak magyar fordításait.

Ugyancsak 1937-ben Pozsonyban indul meg a Tátra könyvkiadó, amely megindítja hasonnevű szépirodalmi folyóiratát is Ezenkívül kiadott még öt kötet könyvet, köztük a Tátra Almanachot, a Szlovenszkói Városképeket. Munkássága a bécsi döntéssel szűnt meg.

Meg kell emlékeznünk a rozsnyói Sajó-Vidék könyvkiadóról is, amely rendszeresen folytatta az egész húsz esztendő alatt könyvkiadó tevékenységét. Főleg vallásostárgyú könyveket adott ki, de kiadott amellet egyéb értékes könyveket is, mint a több kiadást megért „Regélő Romok“. Vallásos tárgyúak mellett tehát versek, regények, színdarabok, tudományos művek is nagy számmal szerepelnek kiadványai között.

A katolikus magyar könyvkiadó társaság, a Szent Ágoston Társulat 1933-ban kezdte meg működését Galántán.

1930-ban Reinel János szerkesztésében Pozsonyban megindult a Magyar Minerva című folyóirat. 1934-ben pedig Ipolyságon Farkas István szerkesztésében a Magyar Család c. folyóirat jelenik meg.

1937-ben a Kazinczy Könyvkiadó beszüntette könyv-lapkiadói tevékenységét. Működésének kereteit az 1935-ben megalakult Magyar Irodalmi Szövetség vette át, de nem jutott tovább a kezdő lépéseknél. Megindította folyóiratát, a Nemzeti Kultúrát, amelyből azonban csak egy szám jelent meg és lezáródott a kisebbségi magyar irodalom húsz esztendeje.

Az államfordulat után négy esztendő telt el, míg a könyvkiadás tulajdonképpen megindult. Ebben az első négy esztendőben mindössze 96 könyv jelent meg. 1923-ban a könyvkiadás erőteljes lendületet vett, amikor is 126 mű látott napvilágot. A fejlődés 1928-ig tartott, — 159-re emelkedett az évente megjelent művek száma. 1929-től a fejlődés vonala ismét visszaesik egészen a megindulás színvonalára. Ez a hullámzás tovább tart, 1935-ig, amikor a könyvtermelés 171-re emelkedett, 1936-ban pedig 180-ra. Az elmúlt húsz év alatt 2376 magyar munka jelent meg és nem kis része van abban, hogy a felvidéki magyarság kisebbségi sorsban is érintetlenül meg tudta őrizni nyelvét és magyar fajiságát.

A magyar könyvek bibliográfiája, bár azt még 1934-ig a Pozsonyi Irodalmi, Tudományos és Művészeti Társaság teljesen elkészítette, nyomtatásban még sem jelent meg.

A magyarság részéről csak 1935-ben indul meg a könyvtárak ügyével való foglalkozás. Nevezetesen Komáromban Ivánffy Géza megindítja a Közművelődés—Könyvtárellet című folyóiratot és 1936 januárjában Érsekújváron megalakul a járási magyar közművelődési testületek szövetségéből a Magyar Közművelődési Szövetség, amely hivatalos irányító szerve a magyar község népkönyvtárak ügyének. A szövetséget alkotó járási közművelődési testületek közül csak 20 alakult meg 1938 év végéig. Az 1919 évi 67-ik sz. törvény alapján ugyanis 36 járásban és négy városban volt joga a magyarságnak járási illetve városi magyar közművelődési testületet létesíteni.

Az Ivánffy Géza vezetése alatt álló Magyar Közművelődési Szövetség nagyon sokat tett a magyar községi könyvtárak fejlesztése és kiépítése érdekében. Ellátta a községi könyvtárakat magyar ügykezelési nyomtatványokkal és gondoskodott arról, hogy azokba megfelelő magyar könyvek kerüljenek.

A községi népkönyvtárak ügyét a 430/919. sz. törvény és a 607/919. számú kormányrendelet rendezte, amely szerint minden olyan község, amelyben legalább 400 lelket elért a magyarság létszáma, vagy kisebbségi magyar iskola működött, köteles volt kisebbségi magyar közkönyvtárat felállítani.

E törvény alapján 798 magyar községben volt felállítható a községi kisebbségi magyar közkönyvtár.

1935-ben 732 könyvtárban volt 214.713 kötet, 42.189 olvasó, 447.407 kölcsönzés, 500.751 koronás kiadás.

A magyar községek közül 66 községben nem volt községi magyar népkönyvtár.

Urr György.